

บทวิจารณ์หนังสือ: ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม Book Review: NO DIVERSITY OF CULTURAL DIVERSITY

ไชยณัฐ คำดี/CHAIYANAT DUMDEE¹

บทคัดย่อ

หนังสือเรื่อง “ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม” เล่มนี้แต่งโดย รองศาสตราจารย์ธเนศ วงศ์ยานนาวา พิมพ์เมื่อ มีนาคม 2552 โดยสำนักพิมพ์สมมติ จำนวน 213 หน้า ซึ่งหนังสือเล่มนี้จะนำเสนอภาพของความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันเกิดขึ้นจากการแบ่งแยก ชนชั้น การแบ่งแยกจากลักษณะภูมิศาสตร์ การผนวกดินแดน การย้ายถิ่น และการตกเป็นอาณานิคม เป็นต้น ซึ่งแบ่งเนื้อหาสาระสำคัญแบ่งเป็น 3 ส่วน ที่อธิบายให้เห็นถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมที่ กลับอยู่ภายใต้รูปแบบรัฐประชาชาติซึ่งถูกทำให้ความหลากหลายวัฒนธรรมนั้นผสมกลมกลืนเป็น หนึ่งเดียว

คำสำคัญ: วัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ABSTRACT

The book is “No diversity of cultural diversity”, which was written by Associate Professor Thanet Wongyannava in March 2009, published by sommadhi press, 213 pages. This book is presented about cultural diversity resulting from social stratification, classification of topography, merged territory, migration and colony. The contents of book are classified three parts to explain diversity of culture, but under nation state pattern so cultural diversity was become unity.

Keywords: culture, cultural diversity

¹นักวิชาการอิสระ

บทสรุป

กรอบคิดเรื่องความหลากหลายมีความสำคัญหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งดำเนินคู่ไปกับการขยายตัวขององค์กรกลาง ความหลากหลายรูปแบบของรัฐประชาชาติ² ภูมิภาคนิยม ท้องถิ่นนิยม นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 การขยายตัวของระบบอาณานิคมได้สร้างสิ่งที่เรียกว่าภาวะทันสมัย (Modernity) ส่งผลให้เกิดอัตลักษณ์ รัฐประชาชาติที่เน้นความเป็นหนึ่งเดียว หนังสือเล่มนี้เป็น การเปิดโลกทัศน์ทางความคิดด้วยการแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่มีอิทธิพลและการคงอยู่ของแนวคิดนั้น ว่าส่งผลอย่างไรต่อวิถีชีวิตของประชาชนซึ่งหนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาสาระประกอบด้วย 3 ส่วนดังนี้

ส่วนแรก เอกเทวนิยม³ (Monotheism) เป็นส่วนที่อธิบายให้เห็นถึงรากฐานความคิด พระเจ้าองค์เดียวด้วยแนวคิดการมีเพียงหนึ่งเดียวและไม่สามารถแบ่งแยกได้ทำให้เกิดรากฐานทางประวัติศาสตร์ของศาสนายิว การทำลายล้าง การผนวกศาสนาแบบพระเจ้าองค์เดียวและรัฐเข้าด้วยกัน โดยยกตัวอย่างกรณีจักรพรรดิคอนสแตนติน (Constantine) กษัตริย์ผู้เป็นคริสต์มามกะ ผู้เขียนได้กล่าวถึงและอธิบายปัญหาความขัดแย้งภายในครอบครัว โดยความขัดแย้งนี้เกิดขึ้นจากคอนสแตนตินในฐานะของลูกเขยของแมกซิมิอัน (Maximian) ต้องการฆ่าพ่อตาผู้ต้องการอำนาจ แม้ว่าจะฆ่าแมกซิมิอันได้สำเร็จแต่ไม่สามารถทำให้คอนสแตนตินมีอำนาจได้เด็ดขาด สงครามระหว่างคนต่างสายเลือดที่ร่วมสายเลือดผ่านการแต่งงานจึงเกิดขึ้น และการปิดท้ายเรื่องด้วยการแสดงอัตลักษณ์ความจงรักภักดี ความสำนึกในความรักชาติและไม่ทรยศเปลี่ยนแปลงไปเป็นพวก “คนอื่น” หรือจะไม่จงรักภักดีต่อชาติอื่น จุดเด่นในส่วนแรกนี้คือ การเปิดเรื่องด้วยการอธิบายให้เห็นว่าไม่มีอะไรที่มากกว่าหนึ่ง ทุกๆ สิ่ง ทุกๆ อย่างต้องกลายเป็นเอกพจน์ ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการผูกขาด ในส่วนนี้จึงใช้หลักการอธิบายให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ศาสนายิว กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของฮิตเลอร์และนาซีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังนั้นผู้อ่านควรมีพื้นฐานความรู้ทางประวัติศาสตร์และความเข้าใจถึงแนวคิดความเป็นหนึ่งเดียว

ส่วนที่สอง ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในส่วนนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นสาระสำคัญ ได้แก่ 1) ความหลากหลายในที่นี้คือความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และเชื้อชาติ การต่อสู้แย่งชิงเพื่อปกป้องอำนาจ วัฒนธรรมข้ามชาติ และวัฒนธรรมเดี่ยวที่สะท้อนที่ คำว่า “ราก” ที่ตกอยู่ภายใต้กรอบของรัฐประชาชาติ สภาวะไร้ราก 2) รัฐประชาชาติที่มีการแพร่ขยายไปทั่วโลกทำให้ไม่มีความหลากหลาย รัฐประชาชาติสมัยใหม่จึงใช้ “วัฒนธรรม” เป็น

²กระบวนการปลูกฝังความรู้สึก “เป็นชาติ” ลงในองค์ประกอบของรัฐสมัยใหม่ ซึ่งก็คือ “ประชาชน” โดยการสร้างความรู้สึกแน่นแฟ้นผ่านว่าประชาชนทุกคนในรัฐนั้นเป็นพวกเดียวกัน ด้วยวิธีการ ได้แก่ การสร้างสัญลักษณ์ร่วมกัน เช่น การใช้ธงชาติ การเดินขบวนฉลองในวันชาติ นำประวัติศาสตร์ของประเทศบรรจุไว้ในตำราเรียน การมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน เช่น ความเป็นมาของชาติไทยที่มาจากอาณาจักรสุโขทัย อโยธยา ธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ การปฏิบัติฝรั่งเศสที่ถือเอาเป็นการก่อกำเนิดของรัฐชาติในยุโรป เป็นต้น

³เอกเทวนิยม หมายถึง นับถือพระเจ้าองค์เดียว ได้แก่ ศาสนายูดาห์หรือยิว ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาไซโรอัสเตอร์ศาสนาซิกข์

มาตรฐานใหม่ในการกำหนดความเป็นรัฐและการเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมืองนั้นๆ และ 3) ด้วยรูปแบบรัฐประชาชาติทำให้วัฒนธรรมที่เคยดำรงอยู่อย่างหลากหลายกลับกลายเป็นปัญหาขึ้นมา จุดเด่นในส่วนที่สองนี้ คือ การนำเสนอให้เห็นภาพองค์รวมที่มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ประการที่หนึ่ง การแสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การกีดกัน การครอบงำ ความขัดแย้งและการดิ้นรนต่อสู้ ความเท่าเทียม และความยุติธรรม โดยในส่วนนี้ผู้เขียนอธิบายถึงวัฒนธรรมที่อยู่ภายใต้กลไกของรัฐประชาชาติที่ไม่ได้หมายความรวมถึงวัฒนธรรมอื่น เช่น สถาปัตยกรรมไทยก็ไม่รวมเอาสุเหร่าหรือสถาปัตยกรรมวัดพุทธสายมหายานเข้าไปด้วย เป็นต้น ประการที่สอง ความสัมพันธ์เชิงกระบวนการแบบมีพลวัต และประการที่สาม ความสัมพันธ์เชิงความรู้สึกนึกคิดที่มาจากต่างมุมมอง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2553: 73-75) เช่น การสะท้อนความคิดทางวัฒนธรรมในฐานะของเครื่องมือทางการเมืองที่มุ่งหวังให้เกิดการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ส่วนความไม่หลากหลายในหนังสือเล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อของแนวความคิดที่ว่าทุกสิ่งอย่างมีเพียงหนึ่งเดียวไม่สามารถแบ่งแยกได้ แต่อย่างไรก็ตามความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายกลายเป็นสภาวะที่ไม่สามารถสรุปว่าอะไรคือความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งการให้ความหมายนั้นจะขึ้นอยู่กับบริบทและแนวคิดของแต่ละบุคคล

ส่วนที่สาม ความไม่อดกลั้นในความอดกลั้นของเสรีนิยม ในส่วนนี้เปิดเรื่องด้วยคำว่าอคติในมุมมองทางการเมือง และมุมมองทางศาสนาที่พยายามขจัดสิ่งที่แปลกปลอมด้วยการใช้เหตุผล (Rationality) ดังนั้นความไม่อดกลั้นต่อความคิดที่แปลกปลอมจะนำไปสู่การทำลายล้างและทำร้ายผู้อื่น นอกจากนี้ผู้เขียนได้เสนอหลักการของเสรีนิยมแบบ “แสงจตุรร่วม สวงจตุรต่าง” โดยเสนอว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมได้นั้นต่างฝ่ายต้องมีความอดกลั้น เพื่อควบคุมอคติของมวลมนุษย การประนีประนอม ความอดกลั้นเป็นวิถีชีวิตที่จำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันภายใต้ความหลากหลายของค่านิยมและวิถีชีวิต ในส่วนที่สามนี้ผู้เขียนได้นำเสนอตัวอย่างและทฤษฎีที่สำคัญ อาทิ ทฤษฎีสัญญาประชาคม (Contraction Theory) ของฮอบส์ ที่กล่าวถึง การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลทำให้มนุษย์ยินดีที่จะมอบอำนาจให้องค์อธิปัตย์มากกว่าเก็บอำนาจไว้ที่ตนเอง ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการฆ่ากันเองของมนุษย์ตามสภาวะตามธรรมชาติ ดังนั้นมนุษย์จึงควรมีความอดกลั้นควบคุมตนเองไม่ให้ใช้พลังกำลังในการตัดสินใจ ปัญหา จุดเด่นในส่วนนี้คือการใช้แนวคิดทฤษฎีในการอธิบายที่หลากหลายในลักษณะเชิงบูรณาการเข้าด้วยกันไม่ว่าจะเป็นแนวคิดทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ แนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบอย่างชัดเจน ทำให้แนวคิดที่นำมาอธิบายนั้นมีความสอดคล้องและเข้าใจปรากฏการณ์ เป็นต้น สำหรับจุดอ่อนของส่วนนี้คือ ไม่ได้มีการเสนอแนวทางในการทำให้เกิดหลักการของเสรีนิยมแบบ “แสงจตุรร่วม สวงจตุรต่าง” ไว้ ซึ่งหากมีการเสนอแนวทางและอธิบายในส่วนนี้อย่างชัดเจนก็จะทำให้ผู้อ่านเกิดมุมมองและความคิดใหม่ทางวัฒนธรรมและการไม่ยึดติดกับแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งมากเกินไป

บทสรุป

เมื่อผู้อ่านอ่านครบในเนื้อหาทั้งสามส่วนแล้ว ผู้อ่านจะพบว่า 1) หนังสือเล่มนี้ให้รายละเอียดข้อมูลทางประวัติศาสตร์ แนวคิดและหลักการในการทำความเข้าใจถึงกลไกการทำให้โลกอยู่ภายใต้มาตรฐานเดียวกันทั้งที่แต่ละภูมิภาคมีความหลากหลาย 2) ความแตกต่างที่เกิดขึ้นเป็นผลจากความซับซ้อนทางวัฒนธรรม การให้ความหมายของแต่ละพื้นที่ บริบทเฉพาะ และความสลับซับซ้อนของมนุษย์ วัฒนธรรมไม่ใช่แนวคิดที่ตายตัว ดังนั้นต้องมีการคิดเชิงย้อนแย้งจากปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ 3) การตั้งคำถามต่อสิ่งใดๆ ก็ตามไม่ควรมีแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งครอบงำหรือโดดเด่นเพียงแนวคิดเดียว อันเป็นจุดเด่นสำหรับหนังสือเล่มนี้ สำหรับจุดอ่อนของหนังสือเล่มนี้ คือการใช้ภาษาที่เข้าใจค่อนข้างยากและสลับซับซ้อน ซึ่งผู้อ่านควรมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศาสนา ความคิดเชิงมานุษยวิทยา การวิจัยเชิงวัฒนธรรม และการเข้าใจถึงภาวะทันสมัย ทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ ฯลฯ พอสมควรเพื่อให้สามารถเข้าถึงอรรถรสของหนังสือได้ดียิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการศึกษาเชิงลึกในประเด็นทางวัฒนธรรม 4 มิติ ได้แก่ 1) การสร้างความหมายของวัฒนธรรมที่ขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะ 2) การเป็นภาพตัวแทน 3) การเป็นกระบวนการและปฏิบัติการ และ 4) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายภายใต้กรอบแนวคิดรัฐประชาชาติ นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในรูปแบบเชิงวิพากษ์และตั้งคำถาม สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ที่ไม่ควรมองมิติวัฒนธรรมแบบตายตัวแต่ควรวิพากษ์และสามารถตั้งคำถามได้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2552). *ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2553). *ทฤษฎีและวิวิธวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์.